

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ATROF-MUHITGA  
BO'LGAN MUNOSABATINI SHAKLLANTIRISHDA TABIIY  
FANLARINING ZARURIYATI**

*Jumayeva Qizlarxon Farhod qizi*

*Termiz davlat pedagogika instituti*

*Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi*

*(Boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

**Annotatsiya:** Boshlang'ich sinf o'quvchilarining atrof-muhitga bo'lgan munosabatini shakllantirishda tabiiy fanlarining zarurati haqida

**Kalit so'zlar:** Atrof-muhit, Boshlang'ich sinf, ta'sir, rivojlantirish, ekologik, faoliyat, ko'nikma, g'oya, imkoniyat.

**Annotation:** The importance of natural science in further expanding the thinking of primary school students about the environment.

**Key words:** The environment, elementary school, effect, development, ecological, activity, skill, idea, opportunity.

**Аннотация:** Значение естествознания в дальнейшем расширении представлений учащихся начальных классов об окружающей среде.

**Ключевые слова:** окружающая среда, начальная школа, эффект, разработка, экологический, активность, навык, идея, шанс.

Bugungi kunda atrof-muhit muammolari global va butun dunyoga o'z ta'sirini ko'rsatib kelmoqda. Jamiyat rivojining hozirgi bosqichida atrof-muhit sohasidagi ta'lim masalasi alohida aniqliklarga ega. Tadqiqotlar va amaliyot shuni ko'rsatadiki, bolalar o'rganish uchun ilgari o'ylanganidan ko'ra ko'proq salohiyatga ega va shuning uchun erta bolalik sharoitlari o'rganish uchun yanada boy va qiyinroq muhitni ta'minlashi kerak. Bunday sharoitlarda, mohir o'qituvchilar rahbarligida, bolalarning dastlabki yillardagi tajribasi ularning keyingi o'rganishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, ilm-fan erta bolalik davrida ayniqsa muhim soha bo'lishi mumkin, bu nafaqat kelajakdagi ilmiy tushunish uchun asos yaratish, balki o'rganish uchun muhim ko'nikma va munosabatlarni shakllantirish uchun ham xizmat qiladi. Shu munosabat bilan bolalarning birinchi yilidan zamonaviy maktabda atrof-muhit sohasidagi ta'limga e'tibor berish va ularning o'rganayotgan bilim darajasiga diqqatimizni qaratishimiz kerak. Nima uchun bunchalik ahamiyatli va buning sababi nimada? Eng qiziqarlisi shundaki atrof-muhit ifloslanishi bilan bog'liq muammolarni

o'z ichiga olib uni asrashimiz to'g'risidagi tushunchalar muhim ahamiyatga ega. Jamiyat va tabiiy muhitning o'zaro ta'siri ahamiyati bolalarda tabiatga mas'uliyatli munosabat shakllantirish vazifasini uyg'otadi. O'qituvchilar va ota-onalar maktab o'quvchilarini tabiatdagi xulq-atvor qoidalariga ko'ra bilishi muhimligini bilishadi. O'quvchilarning atrof-muhitga bo'lgan bilimi juda tez rivojlanib bormoqda va uning pedagogik ijrosining shakllanish jarayoni ham tez o'sib rivojlanmoqda. Shu bilan birga, bolalarning o'quv va darsdan tashqari faoliyatining barcha shakllari va turlari yaqin atrofda bo'lishi kerak. Maktab yoshidagi bolalarning tabiatga mas'uliyatli munosabati uchun ishonchli asosni rivojlantirish imkoniyati to'g'risida gapirishga imkon beradigan noyob istedadli bilim va tajribalar orqali ajralib turadigan mukammal jarayon yaratish lozim. Boshlang'ich sinfning barcha o'quv turlari bolalarning ekologik javobgarligini shakllantirishga hissa qo'shish uchun yaratilgan. Shunday qilib, bola tabiatni tushunishni o'rganadi, uning go'zalligini his qilishni boshlaydi va siz o'rgatayotganingiz uchun siz ushbu fazilatni bolaligidan ajratishingiz kerak.

Atrof-muhitga bo'lgan bilimlar va madaniyat bir shaxsda erta yoshdan boshlab hosil bo'ladi. Va bu borada yosh maktab o'quvchilarining tabiiy fanga bo'lgan bilimi yuqori. Shuning uchun malaka ishining asosiy maqsadi, yosh maktab o'quvchilarining mavjud ekologik ta'limini tahlil qilish, uni "Atrofdagi dunyo" kursini o'rganish va ushbu mavzu bilan bog'liq ijtimoiy-pedagogik muammolarni tahlil qilishdir. Yoshlar bilan doimiy aloqada bo'lgan maktab o'qituvchisi doim o'z ustida ishlashi, atrof-muhitga oid ta'lim va yosh o'quvchilarni tarbiyalash muammosini hal qilishda yanada tubdan yondashuvning o'tkir zarurati bilan shug'ullanishi kerak. Ekologik ta'limning asosiy maqsadi: Bolaga tirik organizmlar o'rtasidagi atrof-muhit bilan bog'liqlik va jismoniy va ruhiy holatni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun bolaga yovvoyi tabiat qonunlari to'g'risida bilimlarini o'rgatadi. Ilmiy izlanishlar bolalarga aniq yoki bilvosita turli ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Quyidagi ana shunday ro'yhatlardan biri:

- Ob'ektlar va materiallar va hodisalarni o'rganish bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish;
  - Faoliyat paytida ehtiyotkorlik bilan kuzatuvlar qilish maktab o'quvchilarining kognitiv, ijodiy, jamoat faoliyatini rivojlantirish,
  - Oddiy tadqiqotlar bilan shug'ullanish jamoa bilan birgalikda,
  - Ta'riflash (shakli, o'lchami, soni), taqqoslash, saralash, tasniflash va tartiblash.
- So'zlar, rasmlar, diagrammalar va grafiklar yordamida kuzatishlarni yozib olish.

Kuzatishlarni kengaytirish uchun turli xil oddiy vositalardan foydalanish.

Shakllar va munosabatlarni aniqlash. Taxminan tushuntirishlar va g'oyalarni ishlab chiqish. Boshqalar bilan hamkorlikda ishlash ayni muddao. Fikrlarni baham ko'rish va muhokama qilish va yangi istiqbollarni ham tinglash lozim albatta.

Qanday ta'lim berish kerak? Maktabda mavjud bo'lgan bilimlarning umumiy tarkibi nimada? Yosh maktab o'quvchilarining ekologik tayyorgarligiga qanday talablar bor? Qanday qilib ta'lim berish kerak?

Dars turlaridan biri - tabiatga ekskursiyalar. Afsuski, ko'pchilik bolalar tabiat haqida juda cheklangan g'oyalari bilan maktabga kelishadi. Jamiyat va tabiiy muhitning o'zaro ta'siri ahamiyati bolalarda tabiatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish vazifasini ta'minladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof-muhitga ijobiy munosabatni shakllantirish ekologik ta'limsiz amalga oshmaydi. Masalan, sinfda tabiat burchagi yaratildi, u yerda gullarga g'amxo'rlik qilish paytida bolalar gullarni to'g'ri parvarish qilish qobiliyatiga ega bo'ladilar, har bir gul o'ziga xos go'zalligi va g'amxo'rlikka muhtojligini bilib oladilar. Amaliy faoliyatda bolalarning individual namoyon bo'lishi ularning ekologik tarbiyasi va madaniyati darajasining ko'rsatkichidir. Odatda biz bolalarning e'tiborini gulzorlarga, daraxtlarga, qushlarga, yilning turli vaqtlarida sodir bo'ladigan o'zgarishlarga qaratamiz. Bolalar o'qituvchi yordamida kunning davomiyligi, ob-havo, o'simliklar va hayvonlar hayotidagi o'zgarishlar to'g'risida xulosa chiqaradilar. Shuningdek, bolalarda kognitiv qiziqishni rivojlantirish uchun qum, yer, loy, qor, muz, suv xususiyatlari bilan tanishish bo'yicha muhim tajribalar o'tkaziladi. Bunday tajriba asosida biz kuzatilgan hodisaning sababini ochib beramiz, bolalarni mustaqil fikr va xulosalar chiqarishga o'rgatamiz. Muhokama va vakillik fanni o'rganish uchun juda muhim va tadqiqot jarayoni va ilmiy fikrlashni rivojlantirishning muhim qismidir. Kichik guruhlarda ham, katta guruhlarda ham munozara bolalarni boshidan kechirganlari haqida o'ylashga, boshqalarning tajribasini tinglashga va ularning g'oyalari haqida fikr yuritishga undaydi. Xuddi shunday, turli xil vositalar, jumladan, chizish, yozish va kollaj yordamida tasvirlash bolalarni diqqat bilan kuzatishga va vaqt o'tishi bilan o'z tajribalarini aks ettirishga, shuningdek, lug'at va til tuzilmalarini yaratishga undaydi. Bu jarayonda tabiiy materiallar bilan o'yinlar tashkil etiladi. Shuningdek, sayr qilish paytida didaktik o'yinlar o'tkaziladi, masalan: "Mevaga qiziqarli nom bering!", "Fasllar..", "Ta'rifi bo'yicha yashiringan so'zni toping!", "Agar bu sodir bo'lganda..." va boshqalar. Shamol bilan ishlaydigan o'yinchoqlar yordamida biz shamol yo'nalishi va uning kuchini aniqlashga harakat qilamiz. Biz o'quvchilarda

atrof-muhitga ijobiy munosabatni shakllantirishda ingliz tili va badiiy adabiyotdan ham samarali foydalanishga harakat qilamiz.

### **Xulosa**

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida atrof-muhitga bo'lgan qiziqarli munosabatni shakllantirishda bayramlar va tadbirlarning roli juda ham katta. Bu kabi bayramlarda tanish bo'lgan san'at asarlari, sahna ko'rinishlar, she'rlarni yodlash va yangicha tajribali o'yinlar yaratish juda muhimdir. Bolalarga ekologik ta'lim berish bo'yicha ota-onalar bilan shlashda an'anaviy shakllardan foydalanilinish o'rindir (ota-onalar yig'ilishlari, konsultasiyalar, suhbatlar va qo'shicha vazifalar aynan ota-onalar bilan birgalikda bajariladigan). Bunda quyidagilarga alohida e'tibor qaratish muhim: "Daraxt eking", "Qushlarga yordam bering", "Ona tabiatini asraylik", "Fasllar kelinchagi bahor", "Oltin kuz" shunga oxshash tadbirlarda bolalar ota-onalari bilan birgalikda faoliyat olib borish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilar uchun ota-onalarining o'rni va tabiatiga munosabati juda muhimdir. Bunday jarayonlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishning eng muhim sharti - bu kattalar shaxsiy namunasi bilan bolalarga tabiatga to'g'ri munosabatni namoyish etadigan va o'z imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda tabiatni muhofaza qilishda faol ishtirok etadigan muhitni yaratish. Ekologik ta'lim o'quvchilarga sinf devorlaridan tashqarida bo'lgan haqiqiy dunyo muammolari bilan shug'ullanish uchun muhim bo'lgan imkoniyatlarni ochib beradi. Ular o'zlarining sinfdagi mashg'ulotlarining sayyoramiz oldida turgan murakkab ekologik muammolarga e'tibor qaratishlari, kuzatishlari mumkin va keyinchalik kelajakda muammolarni ijodiy hal qilishi va kuchli himoyachilari bo'lishi uchun ko'nikmalarga ega bo'lishadi. Kaliforniya maktablari devorlarining birida shunday deyilgan; "Ekologik ta'lim o'quvchilarga, maktablarga va bizning kata dunyoimizga katta foyda keltiradi"!

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 27.07.2017 yildagi PQ-3151-son
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 24.07.2020 yildagi O'RQ-630-son
3. Mahliyo Khaydarova. (2023). THE CONTENT OF TEACHING SCIENCE OF EDUCATION IN PRIMARY CLASSES. *World Bulletin of Social Sciences*, 27, 45-48.
4. Mahliyo Khaydarova. (2023). IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL FACILITY TO TEACHING PEDagogy. *World Bulletin of Social Sciences*, 27, 49-53.

5. XAYDAROVA MAHLIYO XABIBULLAYEVNA. (2022). THEORETICAL BASES OF PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR TEACHING THE SUBJECT OF EDUCATION. *Conference Zone*, 95–96.
6. XAYDAROVA MAHLIYO XABIBULLAYEVNA. (2022). THE NEED TO TEACH THE SUBJECT OF EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL. *Conference Zone*, 97–98.
7. Mukhtarova, L. A. (2021). THE USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF A CULTURE OF ENVIRONMENTAL SAFETY. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 792-797.
8. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2021). POSSIBILITIES OF AN INTEGRATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF A CULTURE OF ENVIRONMENTAL SAFETY. *European Scholar Journal*, 2(11), 43-44.
9. Xaydarova, M. (2023). BO ‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINI TARBIYA FANINI O‘QITISH FAOLIYATIGA TAYYORLASH MAZMUNI. *Interpretation and researches*, 2(1).
10. Jahonova, X., & Xaydarova, M. (2023). TA‘LIMDA STEAM TEXNOLOGIYASI. *Interpretation and researches*, 1(1).
11. Turayev, A. (2023). TIMSS 2023 TADQIQOTIDA RAQAMLI TEST TOPSHIRIQLARINING TURLARI VA JAVOB FORMATLARI. *Interpretation and Researches*, 1(1).